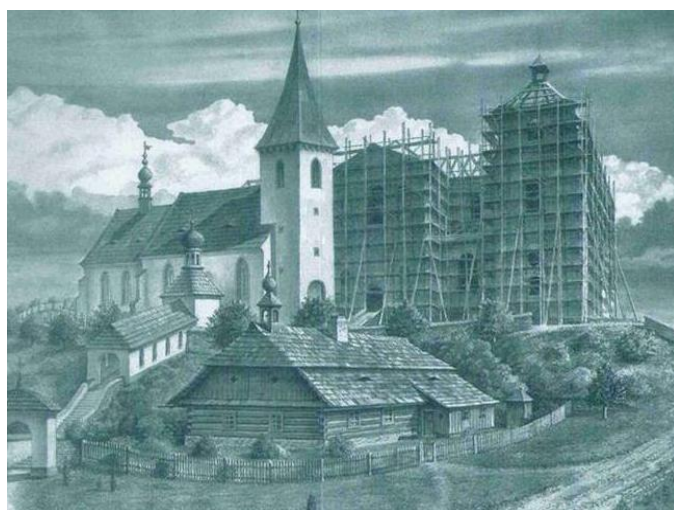

ZPĚV SRDCE

KONCERT SLOVA A HUDBY Z DÍLA
JAKUBA JANA RYBY

Výbor z autorova vlastního životopisu zpracoval a přednese

VLADIMÍR MATĚJČEK

Skladby J. J. Ryby na varhany hraje a zpívá

VLADIMÍR ROUBAL

Svůj vlastní životopis dopsal Jakub Jan Ryba 8. 6. 1801. Do jeho odchodu z tohoto světa – 8. dubna 1815 – zbývalo tehdy ještě téměř 14 let. Soupis skladeb, kterých zde pro léta 1782 – 1798 vypsál od svých pražských studentských let až po svou nedávnou rožmitálskou současnost na 1423, se později ještě rozšířil. A je dobře připomenout, že v jeho díle se vedle ryze hudebních komposic vyskytují i díla literární a pedagogická.

Životopis sepsal Ryba pravděpodobně na popud vzdělaného premonstráta Bohumíra Jana Dlabače, knihovníka a regenta chori (ředitele kůru) strahovského kláštera v Praze. Ten v devadesátých letech osmnáctého století pracoval na svém chystaném “Všeobecném historickém slovníku hudebních a výtvarných umělců z Čech, zčásti též z Moravy a Slezska”. Podklady ke své práci získával od žijících umělců prostřednictvím rozesílaných žádostí o životopisné údaje. Ryba mu odpověděl svým životopisem. Protože Dlabačův slovník se připravoval v němčině, psal německy i Ryba a nazval své vyznání Mein musikalischer Lebenslauf, Můj hudební životaběh, Můj život v hudbě. Spisek je uložen v knihovně Strahovského kláštera v Praze. Nově byl vydán v překladu Ireny Janáčkové roku 1946 a v Rybově jubilejním roce 2005 v překladu Věry Smolové. Je pro nás vzácným pramenem poznání života a díla Jakuba Jana Ryby, jednoho ze stavitelů chrámu české národní kultury.

Rybův varhanní cyklus „Novae et liberae cogitationes“ z r. 1798 zůstal nedokončen. Celý jeho titul Rybovou rukou nadepsaný na úvodní stránce dochovaného notového zápisu zní v překladu: Jakuba Jana Ryby Nové a svobodné myšlenky skrze Toccaty, Fantasie, Fugy a Preludia vyjádřené, varhanám přizpůsobené. A podtitul: Sic ludo, ut sentio – Tak hrají, jak cítím. Cyklus byl zřejmě zamýšlen jako jistá obdoba Bachova „Umění fugy“, jako zevrubný průzkum možností varhanní hry a skladby. Obsahuje celkem 5 komposic – 1 toccatu, rozsáhlé, cca desetiminutové preludium C-dur, další preludium v B-dur (obě jsou věnovaná skladatelovu bratru Václavovi) a dále 2 fugy, obě laděné v E-dur, jedna z nich je opět dedikovaná „meo fratri Venceslao“ (mému bratru Václavovi), druhá „in honorem registri Super Octave“ (na počest rejstříku Horní Oktáva). Rybův „milý bratr Václav“, kterého Jakub Jan roku 1785 navštívil v Příchovicích, jak se o tom zmiňuje ve svém životopise, byl na příchovickém zámku kuchařem u Henigara ze Seeberku.

Nové a svobodné myšlenky se projevují nejen ve skladatelském uchopení cyklu, ale také v myšlenkách a úvahách, latinsky vepsaných přímo do notového zápisu prvních dvou stránek úvodní Toccaty C-dur. Jsou psány po straně pod písmeny a – n, v notách jsou pak na příslušných místech vepsána už jen písmena. Je jich celkem 13, na první straně 5: a, b, c, d, e, na druhé straně 8: f, g, h, i, k, l, m, n. Jsou psány Rybovou rukou, dodatečně, do už hotového notového zápisu, psaného rovněž samotným skladatelem. Jsou to jakési živé vysvětlivky, názorné příklady, které přímo v průběhu skladby ozřejmují autorův pohled. Jako by se při hraní zamyslel, pozastavil a vyřkl, co mu běží hlavou. Na dalších stránkách toccaty, kterých je celkem dvanáct, ani v dalších skladbách sbírky už Ryba v těchto poznámkách nepokračoval. Můžeme jen litovat, že pilíře smělé stavby byly sice vztyčeny, ale k završení klenby nezbývalo sil... Za spolupráci na překladu textů děkuji paní Iloně Horčíčkové, profesorce latiny náhodského Gymnasia a PŠ stavební. Premiéra Toccaty s autorovými texty byla uvedena v kostele sv. Mikuláše ve Fryštáku 28. 10. 2006. Rybův rukopis varhanního cyklu je chován v knihovně hudebního oddělení Národního musea v Praze.

Ve stejné knihovně odpočíval také další vzácný odkaz J. J. Ryby, jeho svatodušní hymnus “Přijď, ó Duše Svatý”, zkomponovaný na Rybův vlastní český překlad z latiny. Vznikl r. 1798, tedy ve stejném roce jako Nové a svobodné myšlenky. Je rovněž psán Rybovou rukou a jeho celý podtitul zní: Hymnus neb píseň pro Nešpor svatodušních svátků do Muziky uveden od Jakuba Jana Ryby. (Jakuba Jána je psáno dlouze.) Pozvání Ducha je jistě vhodné v úvodu každého koncertu a tak jsme se rozhodli vzkřísit píseň k novému životu. Poprvé se tak stalo ve Slušovicích 14. 10. 2006. Za všestrannou pomoc děkujeme panu Mgr. J. Mikulášovi a vedoucí knihovny paní PhDr. M. Kabelkové.

Sbírka „Nové české písně“ vyšla tiskem r. 1802. Obsahuje 12 písní s doprovodem klavíru, které Ryba zkomponoval na texty českých a slovenských obrozeneckých básníků, Nejedlého, Hněvkovského, Palkoviče a dalších. Tyto básnické texty vydával Antonín Jaroslav Puchmajer ve sbornících, nazvaných „Sebrání básní a zpěvů“. Jejich publikace byla významným nakladatelským počinem. Jsou dokladem obrozujícího se českého společenského života, který se tak mohl dále vrstvit, prohlubovat a šířit. Často jsou neumělé a zajímavé, tím ale jímavější svou niternou věrností a odříkavou, laskavou silou. Na tuto českou notu velmi dobře slyšel J. J. Ryba, často si ke svým skladbám psal vlastní české texty (Česká mše vánoční), jindy komponoval na vlastní české překlady z latiny (Přijď, ó Duše Svatý, české Stabat Mater, Nešpor český – na vlastní překlady žalmů...). Ze třetího dílu Puchmajerova sborníku, vydaného r. 1798, použil Ryba 8 básní, ze čtvrtého dílu (1802) 4 básně.

Úvodní píseň sbírky nese název „Na Čechy“. Autor jejího textu, Jan Nejedlý (23. 4. 1776 v Žebráce – 31. 12. 1834 v Praze), Rybův mladší současník, český buditel, spisovatel a překladatel, studoval v Praze Piaristické gymnasium, filosofii a práva. Přispíval do sborníků Puchmajerova kroužku a r. 1800 vydal svoji sbírku „Vlastenští zpěvové“. Jeho báseň „Na Čechy“ byla cenzurou zakázána ještě roku 1834.

Původní výtisk „Nových českých písní“ z roku 1802 je uložen v hudebním oddělení Národní knihovny ČR v pražském Klementinu. Tam se nám podařilo jej nalézt a znova přivést na svět. Za pomoc děkujeme pracovníkům této úctyhodné instituce, vedoucí oddělení Z. Petráškové a PhDr. J. Hůlkovi. Nejedlého text jsem upravil tak, aby byl srozumitelný a vnímatelný dnešním posluchačům. Postupoval jsem při tom bez svévolných zásahů, upravil jsem některé výrazy, nesrozumitelná místa, některé archaismy, celkově jsem jazyk a gramatiku přiblížil dnešku. Nakonec jsem z původních 25 slok textu vybral 10 a ty jsem sestavil do nového celku. Můžeme si tak znova poslechnout tuto v podstatě neznámou píseň J. J. Ryby, jejíž novodobá premiéra zazněla v Přešticích 22. 10. 2005.

Říká se: „Bojím se čtenáře jedné knihy“. Přeštický rodák a rožmitálský pan učitel ale rozhodně nebyl „skladatelem jedné mše“ – oné „České vánoční“. Zanechal nám okolo půldruhého tisíce skladeb, nalezeno jich bylo zhruba 500 a ověřeno jen asi 300, jak udává Jiří Berkovec v r. 1995. Např. v životopise zmiňovaný Varhanní koncert, napsaný v Příhovicích a poprvé hraný v Přešticích, nebyl dosud nalezen. Roku 1963 vyšlo zásadní dílo Jana Němečka „Jakub Jan Ryba, život a dílo“, jehož součástí je Tématický katalog (TK) Rybových skladeb. Dospěl k číslu 559 – včetně děl uvedených Rybou v jeho seznamech, dnes ale nezvěstných. Rozsáhlé a rozmanité dílo Jakuba Jana Ryby čeká na své znovuobjevení a uvedení do života. Bude to ku prospěchu nejen jeho památce, ale především nám, jeho posluchačům a žákům. Dnešní koncert je jedním z kroků na této dlouhé, ale radostné cestě.

VM

Pečeť J. J. Ryby

NA ČECHY

Píseň pro sbor a klavír, z cyklu Nové české písně, 1802
JAKUB JAN RYBA (1765 – 1815) na slova JANA NEJEDLÉHO (1776 – 1834)
Přepis a úprava textu Vladimír Matějček, 2005
Ze starých tisků, uložených v Národní univerzitní knihovně ČR v Praze

1.

Což má noc na věky, na věky býti?
Nikdy už nepočne v Čechách se dníti?
Dlouho-li, český lve, ještě chceš spát?
(:Slunce již vzešlo, což nemůžeš vstát?:)

2.

Kdyby dnes otcové z hrobů svých vstali,
zda ještě Čechy – své syny – by znali?
Zda by je žalostný nepojal hněv
vidouce nezdárné plémě – svou krev?

3.

Kam jste, ó časové zlatí, se dáli?
Karle, ó Karle, náš otče a králi!
Proto se o Čechy snažil tvůj duch,
abychom zmizeli tak jako vzduch?

4.

Stromové kvílejte, obilí ležte!
Vltavo! Řeky! Ó běžte, ó běžte
někdejší vlasti své blažené vstříc!
V Čechách již nežijí Čechové víc!

5.

Oni jak slunce se spanile skvěli,
dříve svým jazykem nad jiné pěli,
jazykem, jenžto se okrasou skví,
líbezně jako zpěv slavíčků zní.

Cyril Bouda: J. J. Ryba

6.

Učte se od ptactva jazyku svému,
nad jiné jazyky zvelebenému.
Hlasem-li každý pták nepěje svým,
hlasem svým jedině přirozeným?

7.

Zdali kdo slýchal, by slavíček časem
štěbetal, kvákal neb vrabčím pěl hlasem?
Nebo ty, Čechu, chceš papouškem být,
v marnosti cizí se pyšnit a skvít?

8.

Odpusť nám, Vlasti, ó odpusť vši viny!
Přijmi nás potomky za pravé syny.
K tobě jen, Čechie, chceme se znát,
pro tebe krev chcem i život svůj dát.

9.

Bude nám jasněji slunéčko svítit.
Budeme poznovu život svůj cítit.
Okřeje osení, okřeje les,
zaplesá město i zaplesá ves.

10.

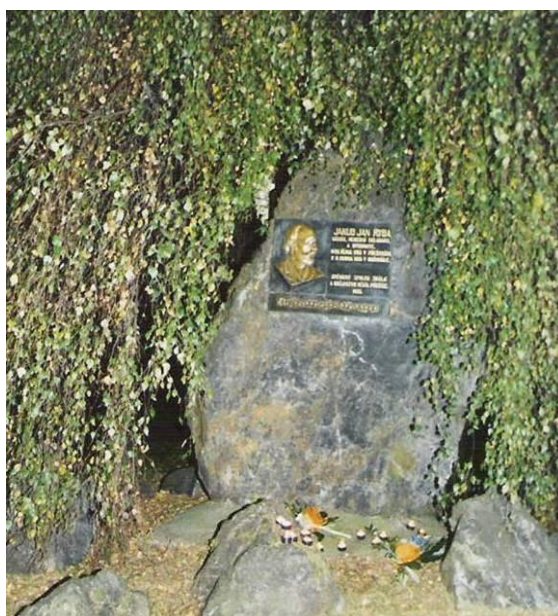
Plesejme Čechové, plesejme bratři,
světlo že jazyk náš český zas spatří,
písně že české zas budou nám znít,
Čechové ve slávě budou se skvít.

VLADIMÍR MATĚJČEK

*1947 ve Vyškově. Absolvent náhodského gymnasia a DAMU v Praze u profesorů K. Palouše, V. Fabiánové a L. Spáčila. Herec Divadla Za branou O. Krejčí (1968-72, 1990-93), Lyry Pragensis (1972-88) a host činohry Národního divadla (1998-2001). Scénárista a režisér. Má za sebou dlouhou řadu jevištních postav, recitačních a koncertních vystoupení u nás i v zahraničí: Aldwych (Londýn), MCHAT (Moskva), Mamers (Francie), Sevilla, Florencie, Tairovovo divadlo (Moskva), Oslo, Berlín, Vídeň, Madrid, Lisabon... Hrál v desítkách českých a zahraničních filmů a televizních inscenací. Autor scénáře rozhlasového cyklu "Tisíc a jedna noc" a dalších: "Kristiánova legenda O sv. Václavu", "S. Rachmaninov: Zpěvy všenočního bdění". V poslední době se věnuje vlastním jevištním a koncertním projektům: "Koncert k počtě sv. Mikuláše", "Naše paní Božena Němcová", "Letopis Vincenciův a Jarlochův z XII. – XIII. stol. o časech krále Vladislava I. a královny JUDITY", "Adventus – Příklad", K. V. Rais – "A plno růží kolem."

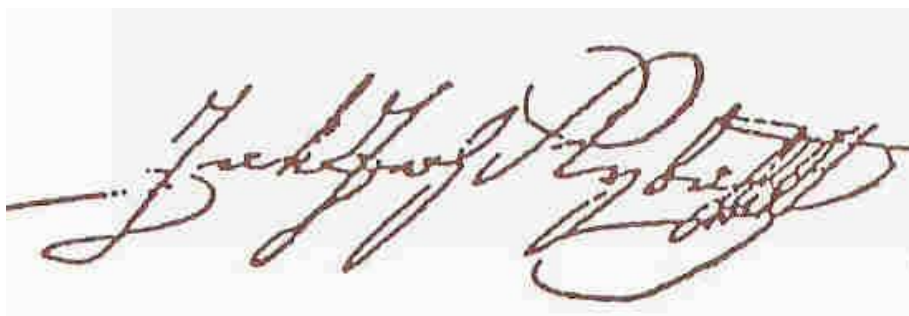
Památník J. J. Ryby v Přešticích, na místě, kde stávala stará škola, ve které se skladatel narodil.

VLADIMÍR ROUBAL

*1965 v Plzni. Studoval na konservatoři v Plzni a v Praze u profesorů J. Chaloupkové, J. Hory a J. Vodrážky. Působil jako varhaník v katedrále sv. Bartoloměje v Plzni a v Benediktinském opatství sv. Markéty v Praze - Břevnově. Je nositelem několika prvních cen v improvisačních soutěžích. Od r. 1990 je ředitelem chrámové hudby Královské kanonie premonstrátů v Praze na Strahově, kde vede pěvecký sbor a hudební život celého liturgického roku. Na koncertních pódii vystupuje v sólových recitálech nebo spolu s dalšími předními umělci. Koncertoval v mnoha zemích Evropy, v USA a Japonsku. Pořídil četné nahrávky pro Český rozhlas, Českou televizi a pro další naše a zahraniční společnosti. Je autorem hudby několika televizních inscenací, např. In nomine Patris, Stopy v písku času.

“Snažím se co nejvíce vyjádřit smysl slov a ukrýti jej v srdcích posluchačů vhodnou harmonií.”

Citát z vlastního životopisu a podpis Jakuba Jana Ryby

---

* Na titulní stránce reprodukce obrazu M. Háška: Přeštice. Starý raně gotický kostel, ve kterém působil jako regenschori Rybův otec – rozestavěný velkorysý Dientzenhoferův chrám Nanebevzetí Panny Marie, budovaný od 17. 5. 1750, starý kostel byl zbořen až těsně před dokončením nového r. 1775 – pod Příchovickými schody stará škola, kde se J. J. Ryba narodil, byla zbořena r. 1820 a dnes zde stojí skladatelův památník.

JAKUB JAN RYBA

(26. 10. 1765 – 8. 4. 1815)

Preludium C-dur (část) TK 488
ze sbírky *Novae et liberae cogitationes – Nové a svobodné myšlenky, 1798*

MŮJ HUDEBNÍ ŽIVOTABĚH – 1

Přijď, ó Duše Svatý TK 266
svatodušní hymnus na Rybův vlastní český překlad z latiny, 1798,

MŮJ HUDEBNÍ ŽIVOTABĚH – 2

Fuga E-dur TK 487
in honorem registri Super Octave – na počest rejstříku Horní Oktáva
(*Novae et liberae cogitationes*)

MŮJ HUDEBNÍ ŽIVOTABĚH – 3

Na Čechy TK 503
ze sbírky *Nové české písně, 1802*
text Jana Nejedlého (1776 – 1834) upravil V. Matějček

MŮJ HUDEBNÍ ŽIVOTABĚH – 4

Toccata C-dur TK 486
(*Novae et liberae cogitationes*)
překlad textu Ilona Horčíčková

MŮJ HUDEBNÍ ŽIVOTABĚH – 5

Fuga E-dur TK 490
meo fratri Venceslao dedicata – věnovaná mému bratru Václavovi
(*Novae et liberae cogitationes*)

MŮJ HUDEBNÍ ŽIVOTABĚH – 6

“S radostí, s plesáním...”
závěr České mše vánoční, 1796, TK 377

MŮJ HUDEBNÍ ŽIVOTABĚH – 7

V. Roubal
Poceta Jakubu Janovi
varhanní improvisace

Scénář a režie: V. Matějček